

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора філологічних наук, професора **Валігури Ольги Романівни**
на дисертаційну роботу **Колісник Марини Павлівни** на тему:
**"ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО
ДІАЛЕКТУ АНГЛІЇ У ПЕРІОД 1960-2010 РОКІВ"**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Дослідження природи та механізмів мовної еволюції, що активно обговорюються в лінгвістичних колах уже понад півтора століття, сьогодні набувають особливої теоретичної актуальності й охоплюють надзвичайно широкий спектр питань, пов'язаних з визначенням умов і конкретних шляхів еволюції системи мови і її конкретних елементів, зі з'ясуванням й описом процесу варіювання мови. Адже, як указує А.Мейс, спроможність мови до варіювання ґрунтується на численності її системних елементів – закономірно розташованих одиниць, що перебувають у зв'язку, формуючи низку взаємозумовлених підсистем. Окрім цього, для вивчення мови в дії та дослідження варіативності різнорівневих мовних засобів важливу роль має з'ясування причин мов змін залежно від лінгвальних і позалінгвальних чинників, зокрема з урахуванням локальних характеристик мовця і його соціального статусу. Ці проблеми постають надзвичайно **актуальними** для лінгвістичних студій, оскільки багато питань ще не отримали достатнього висвітлення у спеціальній літературі і не підтверджені експериментально.

За цих обставин питання встановлення закономірностей мовного варіювання у площині регіональної специфіки, виявлення тенденцій варіювання різнорівневих мовних засобів залежно від соціокультурного рівня, статі та віку мовців набувають домінуючого статусу, а його вирішення стає можливим лише на основі проведення комплексного дослідження.

Саме до такого типу робіт і належить дисертація М.П. Колісник, присвячена встановленню фонетичних, лексичних і граматичних варіантів актуалізації північно-східного діалекту (далі – ПСД) Англії шляхом визначення особливостей їхнього функціонування протягом 1960-2010 років. Вивчення специфіки функціонування діалектних мовних одиниць у такому ракурсі вперше стає об'єктом спеціального дослідження, що суттєво підвищує його новизну та засвідчує його необхідність.

Викладені міркування свідчать про те, що дисертація М.П. Колісник є **актуальною** та такою, що логічно вписується в коло праць, спрямованих на вивчення проблеми генезису діалекту як автономної мовної системи, специфіки його функціонування у межах поліваріантної мови. Важливим у проведеному М.П. Колісник дослідженні стає акцент на системності підходу до вивчення діалектних відхилень від стандартної англійської мови, зафіксованих протягом періоду 1960-2010 років у мовленні мешканців північного сходу Англії, поступовій зміні парадигм вивчення мови, коли переважні дослідження її статичних особливостей поступаються місцем розгляду динамічних характеристик, яких вона набуває у мовленні.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що дисертаційна робота виконана у відповідності з планом науково-дослідних робіт і тематики кафебри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський Політехнічний Інститут» за темою «Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти» (протокол № 1 від 28 серпня 2009 року). Проблематика роботи відповідає держбюджетній науковій темі № 0111U006668 Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Дослідження взаємодії одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий, методичний та літературознавчий аспекти» (рішення вченої ради факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський Політехнічний Інститут» від 08 листопада 2010 року, протокол № 3).

Автором дисертації чітко окреслені і логічно побудовані мета та завдання дослідження, обґрунтовано теоретичний та методологічний підходи щодо їх виконання. Об'єктом наукового аналізу обрано північно-східний діалект англійської мови 1960-2010 років. Предметом дослідження є фонетичні, лексичні та граматичні особливості функціонування мовних засобів північно-східного діалекту Англії та їхнє варіювання у площині мікродіахронії. Детальний аналіз досліджуваних особливостей функціонування мовних засобів північно-східного діалекту Англії проводився у роботі шляхом: 1) уточнення поняття «діалект» і систематизації наукових підходів до його вивчення; 2) моделювання загальних особливостей генезису ПСД Англії; 3) розробки програми і методики проведення експериментально-лінгвістичного дослідження; 4) встановлення експериментальним шляхом типових мовних особливостей діалектних одиниць у період 1960-2010 років; 5) здійснення кількісного та мікродіахронічного аналізу цих одиниць для виявлення тенденцій їхнього варіювання з урахуванням таких чинників, як соціальний статус мовців, їхній вік, стать, освіта, фах. Особливо варто відмітити, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними.

Дисертант вміло застосовує у праці ті методи дослідження, які сприяють найбільш об'єктивному й ефективному визначенню специфіки функціонування мовних засобів північно-східного діалекту Англії. Застосування загальнонаукових, емпірико-теоретичних і лінгвістичних методів аналізу, надійне теоретичне підґрунтя критично осмисленої літератури (308 джерел, з яких 168 – іноземними мовами) та якісно здійснений аналіз достатнього за обсягом експериментального матеріалу, масив якого складають 97 діалогів, озвучених 156 дикторами-носіями мови регіону загальною тривалістю звучання 71 година 11 хвилин та обсягом в 798314 слів тексту, систематизація отриманих у дисертації даних у вигляді 53 рисунків, схем і діаграм та чотирьох таблиць, забезпечують надійність представлених у роботі результатів дослідження.

Викладене вище свідчить про **обґрунтованість** та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі М.П. Колісник.

У дисертації сформульовано та обґрунтовано низку положень, висновків та результатів, які відзначаються **науковою новизною** та мають практичну спрямованість. Наукові положення сформульовані автором самостійно й відображають особистий внесок дисертанта в розвиток мовознавчої науки та її галузі – германські мови. Наукова новизна роботи, яка викладена конкретно, послідовно і системно, полягає в тому, що вперше мовні одиниці різних рівнів північно-східного діалекту Англії залучено як об'єкт комплексного експериментально-лінгвістичного дослідження в площині мікродіахронічного підходу з урахуванням соціокультурного рівня, статі та віку носіїв діалекту. Новими є дані про актуалізацію типових фонетичних, лексичних і граматичних відмінностей у дослідженому діалектному мовленні у період 1960-2010 років. Заслужують на увагу уперше виявлені тенденції варіювання мовних одиниць залежно від соціокультурного рівня, статі та віку носіїв ПСД Англії.

Автор виявив себе кваліфікованим аналітиком, про що свідчить проведений кількісний та мікродіахронічний аналіз діалектних одиниць усіх рівнів мови протягом 1960-2010 рр. для виявлення тенденцій їхнього варіювання з урахуванням соціолінгвістичних чинників. Обґрунтована загальна модель генезису ПСД Англії, класифікація провідних ознак діалектів англійської мови, описаний механізм взаємодії засобів усіх рівнів мови в діалектному мовленні, запропонована методика дослідження соціолінгвістичних особливостей діалекту можуть слугувати методологічним підґрунтям виконання аналогічних досліджень на матеріалі інших мов. Дисертаційне дослідження поглиблює рівень знань в галузі діалектології, лінгвістичної варіантології, соціофонетики, теоретичної фонетики, лексикології та граматики, є внеском у зіставні й типологічні лінгвістичні студії. Це й визначає **теоретичну значущість** праці М.П. Колісник.

Дослідження має також і безперечне **практичне значення**, яке визначається тим, що отримані результати можуть бути використані в курсах теоретичної й практичної фонетики англійської мови, спецкурсах з англійської діалектології, гендерної лінгвістики, лінгвістичної варіантології, а також для розробки словників і довідників з англійської діалектології. Крім того, результати дисертаційної праці можуть бути використані в науково-дослідній роботі аспірантів і пошукачів.

Основний зміст дисертаційного дослідження чітко й логічно структурований та складається зі вступу, п'яти розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатку.

У **першому** розділі дисертації «Теоретичне підґрунтя дослідження проблеми мовного варіювання англійської мови» (с. 14-71) обґрунтовано теоретичні засади опису діалекту як автономної мовної системи, яка функціонує в певному макромовному середовищі і виявляє, з одного боку, спільні й диференційні ознаки мовних одиниць у порівнянні з літературним стандартом та іншими діалектними утвореннями, а з іншого – типові переваги вживання цих одиниць у мовленні носіїв діалекту, зумовлених їхнім соціокультурним рівнем, статтю та віком. Опрацьований теоретичний матеріал, логіка викладу й систематизація поглядів мовознавців свідчать про

належний професійний рівень теоретичного мислення автора, який підтверджується раціональним структуруванням значного обсягу інформації і наукових фактів у процесі аналізу ступеня опрацьованості досліджуваної проблеми. Заслужують на увагу і мають прикладну цінність графічні презентації ієрархії територіальних діалектів англійської мови (Рис. 1.2.1.1, с. 37), класифікації провідних лінгвістичних ознак діалекту (Рис. 1.2.1.2, с. 46), узагальнена модель механізму взаємодії цих засобів в історичному процесі формування мовлення представників північно-східного регіону Англії (Рис. 1.2.3.1, с. 68). Однак, узагальнені у першому розділі дисертації наукові підходи до дослідження проблеми мовного варіювання англійської мови бажано було б, на наш погляд, подати у вигляді схем чи таблиць, що дозволило б акцентувати увагу на найбільш вагомих з них та сприяло би системній презентації теоретичних засад дослідження.

У **другому** розділі дисертації «Програма та методика дослідження особливостей функціонування мовних засобів північно-східного діалекту Англії» (с. 72-85) представлено програму й методику експериментального дослідження фонетичних лексичних і граматичних особливостей в діалектному мовленні чоловіків і жінок шести вікових груп та трьох соціокультурних рівнів, що ґрунтується на використанні методів лінгвістичного спостереження, аудиторського й кількісного видів аналізу, а також методів графічної й лінгвістичної інтерпретації результатів дослідження. Методика експериментального дослідження особливостей функціонування мовних ПСД Англії, безумовно, знайде своїх послідовників і буде використана в подібних дослідженнях на матеріалі інших мов.

Третій розділ «Фонетичні особливості північно-східного діалекту Англії» (с. 86-122) присвячено опису й графічній інтерпретації результатів аудитивного аналізу відмінностей у вимові носіїв діалекту з урахуванням соціолінгвістичних чинників. Автор демонструє типові випадки відмінностей у вимові голосних і приголосних у мовленні чоловіків і жінок різних соціокультурних рівнів і вікових груп у період з 1960 по 2010 рік. Матеріали третього розділу свідчать про спостережливість дослідниці, віддзеркалену в логіці проведення експериментально-фонетичної частини роботи, описі досліджуваного матеріалу й графічній інтерпретації отриманих результатів.

У **четвертому** розділі «Лексичні особливості північно-східного діалекту Англії» (с. 123-157) наведено результати аналізу лексичних особливостей ПСД Англії, які поділено на графони, діалектні слова та слова-диференти. Аналіз актуалізації типових лексичних відмінностей у мовленні носіїв дослідженого діалекту здійснено, як і в попередньому розділі, з урахуванням чинників соціокультурного рівня мовців, їхньої статі та віку. Проте, узагальнені у розділі типові лексичні відмінності слід було би, на наш погляд, подати у вигляді схем чи таблиць, що сприяло би наочній презентації виокремлених груп диферентів.

П'ятий розділ «Граматичні особливості північно-східного діалекту Англії» (с. 158-190) містить дані аналізу граматичних відхилень, класифікованих на морфологічні та синтаксичні, в мовленні носіїв ПСД, що мають різні соціокультурні рівні, стать і вік.

У загальних висновках розкрито сутність розв'язаної наукової проблеми, висвітлено найбільш важливі результати здійсненого дослідження, надано його загальні підсумки та окреслено перспективи подальших наукових пошуків.

Наукові положення, висвітлені в дисертації, пройшли достатню апробацію: дисертант виступила на 13 наукових конференціях різних рівнів, результати дослідження відображено в 13 одноосібних публікаціях: шести статтях у фахових наукових виданнях України, одній статті в іноземному виданні та у шести тезах доповідей на наукових конференціях.

Відтак можна стверджувати, що автор рецензованої праці продемонструвала глибоке й всебічне знання об'єкта дослідження, історію його вивчення, належний рівень володіння сучасними процедурами аналізу мовного матеріалу, поняттєвим і термінологічним апаратом. Проведене дослідження сприяє вирішенню важливої наукової проблеми особливостей функціонування північно-східного діалекту Англії у період 1960-2010 рр. і є в сукупності вагомим досягненням для розвитку мовознавчої науки.

Переходячи до критичної частини відгуку, дозвольте наголосити на загальній позитивній оцінці дисертаційної праці Марини Павлівни Колісник. Сподіваюся, що висловлені нижче питання й міркування щодо неясностей і неточностей будуть з'ясовані в ході дискусії та враховані в подальшій науковій роботі автора:

1. У першому розділі дисертації за результатами теоретичного аналізу можливої взаємодії мовних засобів у мовленні англійців північного сходу автор побудувала узагальнену модель механізму взаємодії цих засобів в історичному процесі формування мовлення представників північно-східного регіону Англії (Рис. 1.2.3.1, с. 68). При цьому дисертант правомірно наголошує, що окремий розгляд одиниць різних підсистем діалекту не покаже реальної картини особливостей його функціонування, позаяк, взаємодіючи, мовні одиниці впливають на розвиток одна одної. У зв'язку з цим хотілося би з'ясувати, яким чином реалізується обґрунтований автором механізм взаємодії мовних засобів у мовленні носіїв ПСД Англії і у чому полягають особливості взаємодіючих різнорівневих мовних одиниць у досліджуваному діалекті?

2. Розглядаючи у підрозділі 1.2 «Провідні напрями вивчення діалектів англійської мови» дисертант наводить на Рис.1.2.1.2. класифікацію провідних ознак діалектів англійської мови (с. 47), у якій цілком правомірно зазначає критерії соціокультурного рівня мовця і диференціює його на три групи: високий, середній і низький соціокультурні рівні. У процесі дискусії хотілося би почути, на підставі яких критеріїв здійснювався поділ досліджуваних груп носіїв ПСД Англії за параметром соціокультурного рівня мовця, оскільки у наведеному до дисертації Додатку Б «Комплексні соціальні характеристики носіїв ПСД Англії, мовлення яких, документоване у період 1960-2010 років, слугувало вихідним матеріалом експериментального дослідження» (с. 238-255) цей поділ убачається дещо суб'єктивним. Наприклад, не зовсім зрозуміло, чому мовлення студентів в одних випадках віднесено до високого соціокультурного рівня, а в інших – до середнього і т.п.

3. Обґрунтування загальної моделі генезису північно-східного діалекту Англії вважаємо одним з важливих наукових здобутків дисертаційної роботи (с. 57-60). При цьому автор зазначає, що перебіг ПСД англійської мови відбувається одночасно у двох його класичних формах: філо- та онтогенезу. Хотілося би дізнатися, яким чином підтвердилися зазначені тенденції у експериментальному матеріалі дослідження. Також потребує пояснення й уточнення одне з положень, що виноситься на захист і стосується загальної моделі генезису ПСД англійської мови, а саме п.4.1: У графічному вигляді загальна траєкторія генезису ПСД Англії відповідає кривій, що відтворює потенційно затухаючий хвилеподібний рух навколо уявної експоненти (с. 9).

4. Отримані результати про специфіку варіювання фонетичних засобів ПСД англійської мови є, безумовно, актуальними, науково обґрунтованими і підтвердженими експериментально. Проте виникає запитання: якщо предметом дослідження є фонетичні особливості функціонування ПСД Англії, то чому розглядаються лише диференційні ознаки системи голосних і приголосних звуків (одиниці сегментного рівня), у той час як фонетична система англійської мови містить також одиниці надсегментного рівня і, відповідно, специфіку варіювання фонетичних засобів у мовленні носіїв ПСД Англії слід було би визначати з урахуванням взаємодії сегментного й надсегментного рівнів. Принагідно зауважимо, що формулювання теми дисертаційної роботи «Особливості функціонування північно-східного діалекту Англії з 1960 по 2010 років» убачається занадто широким, оскільки у ній не конкретизовано, які саме особливості функціонування ПСД англійської мови визначаються у дисертації.

5. Інтерпретація у графічному вигляді аналізу фонетичних відхилень від орфоепічної норми англійської мови у мовленні носіїв ПСД Англії у період з 1960 по 2010 рр. з урахуванням впливу провідних соціокультурних факторів сприяє системній презентації одержаних результатів. Проте, у тексті роботи чи у додатках до дисертації слід було би навести зведені таблиці, у яких би узагальнювалися результати виконаного дослідження.

Також зазначимо, що в поданій роботі бракує додатків, у яких були би представлені відомості про аудиторів. Описуючи у розділі 2 програму та методику дослідження особливостей функціонування мовних засобів ПСД Англії, автор наводить в тексті дисертації (с. 75) певні відомості про аудиторів-фонетистів щодо їхньої освіти та місця роботи. Що ж стосується аудиторів-інформантів, носіїв стандартної англійської мови, то інформації про них немає зовсім, хоча докладні дані про аудиторів сприяли би об'єктивності результатів дослідження. Крім того, у додатках відсутні і зразки заповнених протоколів проведення аудиторського аналізу, які зробили би результати фонетичного експерименту переконливішими.

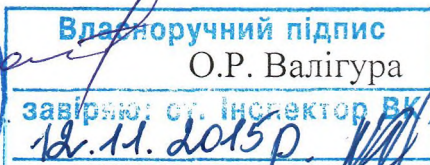
Наведені побажання й зауваження в жодному випадку не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не позначаються на теоретичній та практичній вагомості отриманих дисертантом результатів і не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Зміст автореферату дисертації ідентичний її основним положенням, містить наукові спостереження і висновки та відповідає чинним стандартам.

Таким чином, на основі вивчення дисертаційної роботи М.П. Колісник і опублікованих за темою дисертації семи наукових статей (з них шість – у фахових виданнях, затверджених МОН України, одна – в іноземному виданні), перелік яких подано в авторефераті, було встановлено 1) значну актуальність обраної теми, 2) достатній ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, 3) їх достовірність та новизну, 4) достатню повноту викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях, 5) відповідність автореферату до змісту поданої дисертації.

Спираючись на позитивні висновки стосовно кожного з вищенаведених пунктів, вважаю за доцільне підсумувати свій відгук висновком про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567. Отож, дисертація "Особливості функціонування північно-східного діалекту Англії у період 1960-2010 років" є актуальним, самостійним і завершеним дослідженням, а його автор – Колісник Марина Павлівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри східної філології
Київського національного
лінгвістичного університету

Відгук одержано 16. 11. 2015р.

Вчений секретар списради Мр. Т.Т. Морозова